

Oikeusministeriö
Kriminaalipoliittinen osasto

Viite: Lausuntopyyntö 28.10.2011, OM 4/69/2009

LAUSUNTO HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYÄ RANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA KOSKEVASTA LAKIESITYKSESTÄ

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö esittää pyydettyinä lausuntoon henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettavan lain hallituksen esityksen yksityiskohtaisia perusteluja koskevasta luonnoksesta seuraavaa.

2 § Määritelmät

Esityksessä rangaistuslaitokseen otettu –käsite esitetään muutettavaksi täytäntöönpanoyksikköön otettu –käsitteeksi. Perusteluissa esimerkkinä muusta täytäntöönpanoyksiköstä kuin vankilasta mainitaan vankien vapauttamisvaiheen toimintaan keskittyvä yksikkö.

Täytäntöönpanoyksikkö –käsitettä ei voida pitää ongelmattomana sen vuoksi, että täytäntöönpano–sana on Rikosseuraamuslaitoksessa vakiintunut tarkoittamaan nimenomaan ns. muodollista täytäntöönpanoa. Esimerkiksi tuomioiden täytäntöönpanosta vastaavan virkamiehen virkanimike on täytäntöönpanopäällikkö.

Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikköön otetulla henkilöllä tarkoitetaan 2 §:n mukaan henkilöä, joka on vangittu tai muutoin lain nojalla otettu vankilaan tai muuhun Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikköön. Kun myös vankila on esityksen mukaan täytäntöönpanoyksikkö ja vanki Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikköön otettu, niin lain luettavuuden kannalta olisi perusteltua, että myöhemmissä säännöksissä säädettäisiin täytäntöönpanoyksiköstä tai täytäntöönpanoyksikköön otetusta eikä erikseen vankilasta ja vangista jollei tälle ole asiallista perustetta.

Myös tämän lain määritelmiä koskevassa säännöksessä olisi perusteltua määrittää täytäntöönpanoyksikkö –käsite.

4 § Yksilöintitiedot

Voimassa olevan lain 4 §:n 3 momentti koskee vastuuta rekisteriin merkittyjen tietojen oikeellisuudesta. Kyseinen säännös esitetään siirrettäväksi tietojen käsittelyn periaatteita koskevan 3 luvun alkuun, lakiehdotuksen 13 §:ksi. Muutos on kannatettava, koska voimassa olevan lain mukaan tiedon tallettanut yksikkö vastaa rekisterinpitäjän lisäksi ainoastaan yksilöintitiedoista.

Esitys sisältää sääntelyn valokuvan liittämistä yksilöintitietoihin seuraamuksen suorittamisen ajaksi. Valokuva olisi poistettava rekisteristä välittömästi rangaistuksen tultua suoritetuksi. Tältä osin keskushallintoyksikkö esittää, että valokuvaa ei tulisi poistaa, koska valokuva helpottaa henkilön vastaista identifiointia. Valokuvan osalta ei tulisi säätää muista yksilöintitiedoista poikkeavaa poistamista koskevaa menettelyä. Valokuva on erittäin hyödyllinen esimerkiksi ulkomaalaisten henkilöiden kohdalla kansainvälisten etsintäkuulutusten yhteydessä. On myös ilmennyt tilanteita, että toinen henkilö on ilmoittautunut vankilaan toisen henkilön sijaan väärennettyjä henkilöasiakirjoja käyttäen. Mikäli valokuvaa ei poistettaisi välittömästi rangaistuksen tultua suoritetuksi vähentäisi tämä tarvetta käyttää poliisirekisteriä.

6 § ja 7 § Täytäntöönpanorekisteri / Valvonta- ja toimintarekisteri

Voimassa olevan lain 7 §:n 9 –kohdan tieto kurinpitorikkomuksista esitetään poistettavaksi valvonta- ja toimintarekisteristä, koska tieto kurinpito-seuraamuksista on täytäntöönpanorekisteriin merkittävä tieto.

Kurinpitorikkomuksista ja –seuraamuksista ei ole perusteltua säännellä eri rekistereissä. Selvyyden vuoksi olisi kuitenkin perusteltua lisätä maininta kurinpitorikkomuksista täytäntöönpanorekisteriä koskevaan säännökseen.

Vankeusasetuksen 13 §:n mukaan vankilaan otetuista tallennetaan täytäntöönpanorekisteriin henkilötiedot, täytäntöönpanotiedot, tuomiotiedot, rangaistusaikalaskelma, saapumista, sijoittamista ja siirtoa koskevat tiedot, vapauttamistiedot, poistumisluvista ja vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta kertyvät tiedot sekä muut vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat tarpeelliset tiedot. Täytäntöönpanorekisterin tuloste on vangin nimilehti.

Vankeusasetuksen 13 §:ssä mainituissa tiedoissa on kyse sekä lain henkilö-tietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa säädetyistä täytäntöönpanorekisteritiedoista että osittain valvonta- ja toimintarekisteritiedoista. Säännösten yhdenmukaisuus olisi arvioitava. Esimerkiksi vankeusasetuksen 13 §:n mukaan sijoittamista koskeva tieto on täytäntöönpanorekisteritieto kun se lain henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 7 §:n mukaan on valvonta- ja toimintarekisteritieto (voimassa olevassa ja esityksessä). Asetuksessa säännellään myös, että täytäntöönpanorekisteriin tallennetaan henkilötiedot. Myös tältä osin säännöksen tuli-

si olla yhtenevä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 4 §:n yksilöintitietoja koskevan säännöksen kanssa.

8 § Turvallisuustietorekisteri

Turvallisuustietorekisteriin kirjattavien tietojen kynnystä ei pidä tiukentaa, koska seuranta perustuu pitkälle aikajänteelle, jossa yksittäinen tieto saattaa olla oleellinen "tiedon murunen" laajemmassa seurannassa. Miten arviointisiin ero välttämättömien ja tarpeellisten tietojen välillä, koska tiedustelutiedon tärkeyttä ei voi etukäteen arvioida.

9 § Tapaajarekisteri

Tapaajan tunnistaminen onnistuu parhaiten nimen ja henkilötunnuksen avulla. Jos jälkikäteen on tarvetta selvittää kuka on käynyt tapaamassa, niin tapaajan yksilöinti nimen ja henkilötunnuksen perusteella on välttämätöntä, jotta tapaaja voidaan yksilöidä riittävän varmasti. Yksilöintitietoja koskevan 4 §:n ja tapaajarekisteriä koskevan 9 §:n sääntely on myös ristiriidassa.

11 § Järjestystietorekisteri

Rekisterin käyttöoikeutta tulisi laajentaa siten, että se olisi mahdollisesti käytettävissä koko Rikosseuraamuslaitoksessa eikä pelkästään vankilassa työvuorojen väliseen tietojen vaihtoon. Tieto voi olla esimerkiksi arviointikeskuksessa haastattelun yhteydessä ilmitullut tai muulta viranomaiselta silloin saatu tieto joka on osin varmentamaton ja saattaisi olla merkityksellinen vankia sijoitettaessa vankilassa asunto-osastolle tai työtoimintaan. Tieto voi olla esimerkiksi toisen vangin tai henkilökuntaan kuuluvan uhkaaminen tai että uhka kohdistuu vankiin itseensä toisten vankien taholta. Ongelmana on myös se kuka tiedon sen varmistuessa siirtää valvonta- tai toimintarekisteriin tai turvallisuustietorekisteriin ja poistaa järjestystietorekisteristä. Ilmeisesti lukuoikeudet ja kirjaamisoikeudet rekisteriin tulisi olla hyvin suppealla osalla virkamiehiä ja esimerkiksi turvallisuudesta vastaavalla apulaisjohtajalla tulisi olla omaa vankilaa koskeviin vankeihin nämä oikeudet ja poistovelvoitteet.

19 § Tietojen luovuttaminen potilasrekisteristä

Niin voimassa olevassa laissa kuin esityksessä todetaan, että esimerkiksi turvallisuussyistä voidaan terveydenhuollon toimesta luovuttaa tarpeellisia tietoja myös muulle kuin terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Turvallisuussyiden osalta keskushallintoyksikkö esittää, että se, mitä turvallisuussyillä tarkoitetaan tuotaisiin selkeästi esille ainakin yksityiskohtaisissa perusteluissa. Esimerkiksi pitkäaikaisvankien osalta on epä tietoisuutta sen suhteen voidaanko väkivaltariskin arvioinnin tai vaarallisuusarvion kautta ilmi tullutta turvallisuutta koskevaa tietoa antaa vangin sijoittelua varten koska vapauttamiskäsittelyä koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä niin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n kuin julkisuuslain 24 §:n mukaan. Lisäksi tiedot ovat salassa pidettä-

viä potilastietoja. On myös huomioitava, että tietojen antamisesta päättää lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Sen, missä tilanteissa tietoja voidaan antaa tulisi olla mahdollisimman yksiselitteistä huomioiden erityisesti se, että kyse on useassa säännöksessä salassa pidettäväksi säädettyistä tiedoista.

Esityksen 19 §:ssä esitetään säädettäväksi, että potilasrekisterin tietoja voidaan luovuttaa pitkäaikaishankien väkivaltariskin arvioimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi. Perustelujen mukaan kyse on tiedoista, jotka on talletettu rekisteriin väkivaltariskin arvioimiseksi. Arvio riskistä syyllistyä väkivaltarikokseen tehdään terveydenhuollon toimesta. Perusteluissa todetaan edelleen, että lisäksi on tarkoitus mahdollistaa muun muassa riittävien tietojen saanti niille virkamiehille, jotka laativat lausunnon tuomioistuimelle vapauttamiskäsittelyä varten. Tietoja tulee luovuttaa siten vapauttamiskäsittelyä varten sekä sellaisten toimintojen suunnittelua ja toteuttamista varten, joilla voidaan ehkäistä väkivaltaista käyttäytymistä, ei väkivaltariskin arvioimiseksi.

Pitkäaikaishankia koskeva sääntely on sijoitettu lain 1 momenttiin, jossa on kyse suostumuksen perusteella annettavista tiedoista. Esityksen 19 §:n 2 momentin mukaan ilman suostumusta muulle kuin terveydenhuollon ammattihenkilöstölle voidaan antaa vain tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu taikka muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta. Kyseisten tietojen saanti pitkäaikaishankien vapauttamiskäsittelyä varten siihen osallistuville virkamiehille ei voi tietenkään edellyttää vangin suostumusta.

Keskushallintoyksikkö ei tällä hetkellä toimita väkivaltariskiarviota taikka vaarallisuusarviota niille virkamiehille, joilta on pyydetty arviointikeskuksesta ja vankilasta keskushallintoon lausunto pitkäaikaishankien vapauttamiskäsittelyä varten. Perusteina tälle on salassapitosäännösten tulkinnanvaraisuus sekä menettelyn nopeuttaminen. Esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan nämä arviot voidaan kuitenkin ilmeisesti tarvittaessa antaa myös niille virkamiehille, joilta keskushallintoyksikkö pyytää edelleen lausuntoa tuomioistuin käsittelyä varten.

Koko rangaistusta suorittavien osalta viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettuun mielentilatutkimuksen lausuntoon siltä osin kuin siinä lausutaan vaarallisuudesta. On kuitenkin huomioitava, että vapauttamishakemusta käsiteltäessä koko rangaistusta suorittavalle tehdään uusi vaarallisuusarvio, mutta ei uutta mielentilatutkimusta. Säännöstä tulisi muuttaa siten, että sääntely koskee myös ja nimenomaan tätä vapauttamisvaiheessa tehtävää vaarallisuusarviota.

Säännöksen sanamuotoa on tulkinnanvarainen sen suhteen voidaanko vaarallisuusarvion tietoja luovuttaa toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi kuten ns. väkivaltariskiarvion tietoja.

16 § Tietojen luovuttaminen täytäntöönpanorekisteristä, yhdyskuntaseuraamusrekisteristä sekä valvonta- ja toimintarekisteristä ja 20 § Oikeus tietojen saantiin muilta viranomaisilta

Poliisiasiain tietojärjestelmästä saatavien tietojen osalta esitys sisältää lisäyksiä, jotka on havaittu välttämättömiksi seuraamusten tuomitsemiseen liittyvässä lausunto- ja selvitystyössä sekä täytäntöönpanotehtävissä. Esityksen mukaan tietoja voitaisiin saada muun muassa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa varten. Sääntelyn tulisi olla vastaava myös vankeuden ja tutkintavankeuden osalta. Tietoja on tarpeen saada myös kansainvälisiä siirtoasioita varten. Tietoja, muun muassa etsintäkuulutettavan valokuva, tulisi voida myös luovuttaa poliisille kansainvälisiä asioita varten.

Niin voimassa olevan lain kuin esityksen mukaan ulosottoviranomaiselle voidaan luovuttaa tarkemmin laissa määriteltymiin rekistereihin sisältyviä tietoja. Vangin hallussa olevien rahavarojen ja esineiden osalta on epätietoisuutta sen suhteen, saadaanko nämä ilmoittaa ulosottoviranomaiselle, mikäli tiedetään, että henkilöllä on perittävää ulosotossa. Asiantila olisi aiheellista selventää yksityiskohtaisissa perusteluissa.

21 § Oikeus tiedonsaantiin tuomioistuimelta ja Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuoliselta terveydenhuollon toimintayksiköltä.

Säännökseen esitetään tehtäväksi lisäys siten, että Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuollolla on oikeus saada salassapitosäännösten ja - määräysten estämättä potilasrekisterin tietoja muulta terveydenhuollon toimintayksiköltä pitkäaikaissankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 § 2 momentissa tarkoitetun väkivaltariskin arvioimiseksi.

Sääntely on ehdottoman välttämätön. Asiantila tulisi säännellä kuitenkin vastaavasti myös koko rangaistusta suorittaville tehtävän vaarallisuusarvion osalta. Hovioikeus pyytää tutkimuksen Terveiden- ja hyvinvoinnin laitokselta, joka puolestaan pyytää Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköä käytännössä tekemään tutkimuksen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö lausuu asiasta Terveiden- ja hyvinvoinnin laitokselle ja tämä puolestaan edelleen hovioikeudelle. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön tulee siten saada tiedot vastaavasti ulkopuoliselta terveydenhuoltoyksiköltä vaarallisuusarvion laatimiseksi.

27 § Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekisteristä

Voimassa olevan lain ja esityksen mukaan tapaajarekisteristä tulee poistaa tiedot viiden vuoden kuluttua tapaamisajankohdasta ja tapaamiskielto rekisteristä viiden vuoden kuluttua kiellon päättymisestä. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan tietojen poistaminen tulisi tapahtua aina vasta rangaistuskauden jälkeen.

28 § Henkilötietojen siirron kirjaaminen ja dokumentointi

On epäselvää, mitä säännöksessä tarkoitetaan henkilötietojen siirrolla.

Lopuksi todettakoon vielä, että Rikosseuraamuslaitoksen yksi tietojärjestelmä sisältää siis kaikki eri rekisterit. Tässä vaiheessa kun käytössä on kaksi asiakastietojärjestelmää (Vati, Tyyne) saattaa syntyä sekaannusta siitä että eri henkilörekisterit eivät sijoitu asiakastietojärjestelmiin siten, että henkilörekisterin ja tietojärjestelmän nimi olisivat yhtenevät. Mikäli laki rakennettaisiin asiakastietojärjestelmän pohjalta olisi se kuitenkin erittäin sekava. Yhtenäinen uusi asiakastietojärjestelmä on myös suunnitteilla, joten asiantila lienee väliaikainen.

Vangin lapsia koskevien yksilöityjen tietojen vienti tietojärjestelmään ei yleensä ole perusteltua. Toiminnan ja viranomaisyhteistyön kannalta alakäisen lapsen syntymävuoden kirjaaminen on aiheellista esimerkiksi siitä syystä, että avolaitospalkasta tehdään pidätys elatusavun maksamiseen. Tältä osin esitetään arvioitavaksi olisiko säännöksiä aiheellista täsmentää.

Pääjohtaja

Esa Vesterbacka

Lakimies

Anne Kohvakka